

LIKOVİ ZAVIČAJA: SEZAHİJA DERVIŠEFENDIĆ I NJEGOVA DUBOKA BRAZDA U AGRARU GRAČANICE

Dr. sc. Omer Hamzić

ROĐEN JE PRIJE 90 GODINA, POTIČE IZ AUTOH-tone posjedničko-trgovačke porodice u Gračanici, majka mu je iz familije Helića, rođeni Gračanlija, prvi je školovani poljoprivredni tehničar iz domaće sredine, koji se odmah poslije Drugog svjetskog rata aktivno uključio u unapređenje agrara i stvaranje boljih uslova života u selima tadašnjeg gračaničkog sreza. Odlikovao se, ne samo stručnošću, već i druželjubivošću, optimizmom i skoro fanatičnom vjerom u poljoprivredu i ambiciozne projekte unapređenja poljoprivrede u ovom kraju. Mnogi od tih projekata, ne njegovom voljom, a još manje krivicom, nažalost, nisu realizovani. Kao poljoprivredni stručnjak bio je rukovodilac, direktor i tehnički direktor više gračaničkih zadružnih organizacija i poljoprivrednih dobara, između ostalih i "Ratar", u okviru kojeg se sedamdesetih godina prošlog stoljeća počeo razvijati peradarski kompleks u Gračanici.

Umro je 24. 6. 2012. godine.

Sezahija Dervišefendić je jedan od rijetkih stručnjaka i predanih entuzijasta koji su "zaorali tako duboku brazdu" u poljoprivredu i agraru na širokom prostoru nekadašnjeg sreza i današnje općine Gračanica. Zahvaljujući predanosti svojoj struci, urođenoj upornosti i opti-

mizmu, za Sezahiju se može reći da je obilježio jednu cijelu epohu općenito u našem agraru - od prisilnog otkupa, seljačkih radnih zadruga, pa do opće "traktorizacije" i napokon, modernizacije našeg doba.

Njegov radni vijek, uslovno se može podijeliti u tri velika razdoblja, obilježena različitim općedruštvenim promjenama u Titovoj državi, koje su ostavile karakteristične tragove u domaćoj privredi, poljoprivredi i na selu posebno. Kao zreo mladić zapamtio je dolazak nove vlasti, progone i tretman "narodnih neprijatelja", bogataša i kulaka... od kojih se oduzimala zemlja u korist države... I njegova porodica bila je na udaru tih mjera... Sezahija potiče iz imućne i ugledne gračaničke porodice, kojoj je nova partizanska vlast oduzela i nacionalizovala pozamašne komplekse plodne zemlje.

Bio je jedan od rijetkih ljudi kojima je socijalistička vlast nacionalizirala zemlju, a da je do kraja života to prihvatao kao društveno-historijsku realnost, zaposlivši se u državno-zadružnom sektoru, boreći se za sasvim novi koncept u poljoprivredi, kako sa stanovišta vlasništva, tako i sa stanovišta njene modernizacije. Radio je u zadrugi - isključivo kao stručnjak za ratarstvo. Ostao je do kraja života vjeran poljoprivredi i lojalan toj istoj vlasti - u čijoj je službi ostao do kraja radnog vijeka iako nikada nije bio član partije.

Pripadao je prvoj generaciji srednje poljoprivredne škole u Banja Luci, koju je završio 1949. godine. Na kraju školovanja proglašen je najboljim u generaciji i dobio pristojnu nagradu - malu modernu sušnicu, što je u to vrijeme bilo jako veliko priznanje. Sa tako visokim priznanjem,

vratio se u Gračanicu i dobio prvo zaposlenje u Zadružnom savezu u Gračanici. Tako počinje prvi period u njegovoj radnoj biografiji. Kao prvi domaći školovani poljoprivredni stručnjak bio je zadužen i odgovoran za unapređenje poljoprivrede na čitavom srezu. Bio je to ogroman prostor, koji se morao "pokriti" stalnim nadzorom, uputiti proizvođača živom riječju, pohvaliti ili izkritikovati... Traktoristi mu nisu mogli podvaliti dubinu brazde...

Došavši tek iz škole "ubačen" je odmah kao stručnjak u gigantski ideološki projekat formiranja i uhodavanja seljačkih radnih zadruga po sovjetskom modelu kolhoza. Kako nepartijac, nije pripadao političkim timovima koji su imali zadatak da "seljake ugone" u zadrugu - milom ili silom. Ali je zato morao djelovati kao poljoprivredni stručnjak, ulažući ogromnu energiju da podigne poljoprivrednu proizvodnju na jedan viši nivo - što je u tim uslovima bila nemoguća misija. Ne znamo koliko je i sam vjerovao u taj komunistički koncept razvoja poljoprivrede i sela - ali je zasigurno na njemu predano radio i izgarao iako je i sam bio svjestan da nikakva struka tu nije mogla pomoći. Zadruge su propale, poljoprivreda je pretrpjela ogromne štete, ali nije potpuno uništena. Tragalo se za novim modelima i organizacionim oblicima. Sezahija Dervišefendić je opet morao na "prvu liniju."

Već 1951. godine nije bilo ni jedne seljačke zadruge na srezu. Nakon njihove propasti, Partija je tražila nove oblike organizovanja poljoprivrede i sela. Već je bio napušten sistem racioniranog snabdijevanja i prisilnog otkupa...

Od 1952. godine donose se prvi zakoni koji označavaju početak uvođenja radničkog upravljanja, biraju se prvi radnički savjeti, u opticaju je parola "Fabrike radnicima, zemlja seljacima". Nastupio je period samoupravnog organizovanja zadruga, koji je historijski situiran u razdoblje od 1950. do 1974. godine. Ako je sa propašću seljačkih radnih zadruga raščišćeno i sa idejama o kolektivizaciji u poljoprivredi ipak nije raščišćeno sa krivim ideološkim odnosom prema selu i seljaku. U taj period ušlo se sa zadrugama općeg tipa, čiji je zadatak bio da šire socijalističke ideje i razvijaju poljoprivrednu proizvodnju na imanjima seljaka. To je ujedno drugo, možda i najplodnije razdoblje u radnoj biografiji Sezahije Dervišefendića, koje je, uglavnom proveo u zemljoradničkoj zadruzi i još nekim zadružnim organizacijama u Gračanici (Poljoprivredno dobro "Spreča" i dr.)

Iako se promijenio ideološki pogled partije na poljoprivredu, selo i seljake, svoj odnos prema poslu i profesiji Sezahija nije mijenjao. I dalje je davao sve od sebe da unaprijedi poljoprivredu. Nivo znanja i kulture na selu bio je i dalje jako nizak. Morale su se razbijati mnoge predrasude, otpori, neznanja... Pripadao je onim ljudima, koji su "krčili put" novim odnosima i, uz to, postizali rekordne prinose u ono vrijeme, kad su mnogi, "bježali" od novog.

Objašnjavao je prednosti uvođenja novih sorti pšenice (Talijanke – hibridne) umjesto tradicionalnih – "Šišulje" i "Brkulje", objašnjavao je potrebu dubokog oranja, prednosti upotrebe vještačkog đubriva itd. Bio je to dug proces, od odbacivanja svega novog u poljoprivredi, zbog zaostalosti i neznanja, pa do visokih prinosa pšenice i kukuruza. Slični otpori bili su i u

oblasti stočarstva. Veliki se otpor pružao i promjeni rasa stoke – goveda. Vjerovalo se u domaću rasu "Bušu". Potrošeno je mnogo vremena i uloženo mnogo truda dok se "primilo" vještačko osjemenjavanje stoke, merinizacija ovaca itd. Još uvijek stari aktivisti, frontovci nekadašnjeg Socijalističkog saveza pamte kada su naši seljaci bacali umjetno gnojivo u ograde – živice jer su ga dobijali besplatno, a bilo ih stid dovući ga u selo, kako ne bi bili ismijani... Takvih slučajeva bilo je sve do 1960. godine.

Nije gledao ni na radno vrijeme, vremenske prilike i neprilike, udaljenost parcela od glavnog puta, nije žalio vremena da ukaže, da posavjetuje, da preporuči novu sadnicu, novu sortu ili neku novu mjeru... Nije žalio ni svoj motocikl, koji mu je bio glavno prevozno sredstvo i u godinama kad su se neki "u čaršiji" već vozikali u automobilima. Te razdaljine savlađivao je na svom motociklu "Tomos", na kojem je mogao doći gotovo do svake njive. Ali, osim razdaljine, trebalo je savladivati razne otpore, neznanje, zaostalost.

Bio je glavni protagonista primjene agrotehničkih mjera protiv kojih su bili mnogi. Dao je značajan doprinos primjeni vještačkih đubriva u poljoprivredi i uvođenju visokopodnih sorti pšenice.

U sjećanju mnogih ostala je čuvena "čilska šalitra" ili ptičije gnojivo, vještačko đubrio, koje je 1957. godine besplatno dijeljeno seljacima. U toku je bilo provođenje petogodišnjeg plana (čuvena Petoljetka), sa ambicioznim ciljem da Jugoslavija proizvodi 5 miliona tona pšenice godišnje, da se oslobodi uvoza i da postane izvoznik pšenice. To je period kada se formiraju Poljoprivredni instituti po većim centrima kao što je Novi Sad, Osijek, Beograd,

Zagreb itd. To je vrijeme kada su seljaci "Čilsku šalitru" bacali u živice, u potok, odakle su šikljali veliki korovi u tolikoj razmjeri da je to zbunjivalo ljude i uticalo da promijene svoj odnos prema vještačkom đubrivu, "da bježe od tih novotarija". Na dugoj strani, neki su bacali gnojivo na travu u tolikoj mjeri, da je nakon kratkog vremena na tim mjestima ostajala spržena trava ili golet, čime se "dokazivalo" da su ta đubriva za uništavanje, a ne za unapređenje usjeva. To se dešavalo na mjestima gdje nije bilo vode.

Sezahija je bio glavni protagonista tih progresivnih društvenih akcija, ulagao je velike napore da se to što prije počne pravilno primjenjivati kod naših zemljoradnika. Bio je zagovornik uvođenja mehanizacije u poljoprivredi, nabavio je prvi traktor u zadrugi, formirao radio-nicu za opravke poljoprivrednih mašina pri toj zadrugi itd. Sve do 1960. godine bio je jedini poljoprivredni stručnjak na području tadašnjeg gračaničkog sreza. Tek 1960. godine počinje kadrovsko jačanje u poljoprivredi, kada dolaze prva tri školovana agronoma: Hajrudin Osmanbegović, Đorđo Panić (sin narodnog heroja Todora Panića) i Jelena Simeunović (kćerka Čika-Vladimira Simeunovića, čuvenog gračaničkog kulturnog radnika – glumca amatera). Nedugo zatim došao je Ibro Klokić, kao poljoprivredni tehničar, čijem je ocu kao "kulaku" komunistička vlast također oduzela velike zemljišne posjede. Uz njih je u grani stočarstva radio Hasan Maglajlija, kao veterinar. Isto tako, 1960. godine, kao veterinar iz škole dolazi Brano Jeremić, koji preuzima Veterinarsku stanicu Bosanskom Petrovom Selu. Godinu dana kasnije, ovoj ekipi pridružio se i Esad Tihić, koji je zavr-

šio poljoprivrednu školu u Čapljini, kasnije dolazi Safet Dedić i drugi. U novim uslovima Gračanica je i dalje vapila za stručnjacima iz oblasti poljoprivrede. Entuzijizam pojedinaca, poput Sezahije, nije bio dovoljan.

Tako se poslovodstvo Radne organizacije "Trgoproduct", osmišljavajući koncept objedinjavanja i razvoja poljoprivrede na općini, 1976. godine, suočilo sa frapantnom činjenicom – da na čitavoj općini može računati na svega 7 poljoprivrednih stručnjaka. Zato je odlučeno da se masovno stipendiraju i školuju mladi kadrovi na Poljoprivrednoj školi u Bijeljini (jedno vrijeme tamo su se školovala čak tri odjeljenja učenika iz Gračanice), a nešto kasnije na poljoprivrednom i veterinarskom fakultetu u Sarajevu. To su stručnjaci koji i danas čine kadrovsku osnovu poljoprivredne proizvodnje na području općine Gračanica.

Treći period u radnoj biografiji Sezahije Dervišefendića, poklapa se sa periodom velikih društvenih promjena nakon donošenja novih ustava Socijalističke Jugoslavije i BiH, 1974. i Zakona o udruženom radu, 1975. godine. Sa stanovišta razvoja poljoprivrede, važan je bio Zakon o udruživanju poljoprivrednika iz 1976. godine.

To je vrijeme velikih društvenih promjena u zemlji i reorganizacije privrede nakon izvršene ustavne reforme, vrijeme izrastanja velikih privrednih sistema u BiH, kao što su "Energoinvest", "Unis", UPI itd.

Poljoprivreda je još uvijek bila opterećena negativnim društvenim naslijeđem (seljačke radne zadruge, prisilni otkupi, nacionalizacije i sl.), tradicionalnim nepo-

vjerenjem između seljaka i države, negativnim posljedicama industrijalizacije, započetim migracijama selo–grad, masovnim odlaskom kvalitetne radne snage i inozemstvo itd. Usitnjeni zemljišni posjedi nalazili su se u rukama privatnika, a prerađivački i trgovački, odnosno otkupni kapaciteti, koliko ih je i bilo, funkcionisali su u okviru takozvanog društvenog sektora.

Jedna od pozitivnih aktivnosti u oblast poljoprivrede koje su se sedamdesetih i osamdesetih godina provodile i na području opštine Gračanica bilo je organizovanje takmičenja poljoprivrednih proizvođača u postizanju većih prinosa pojedinih kultura. Akcije su vodili zadružni savezi, a podržavale društveno-političke organizacije, posebno Socijalistički savez i, naravno, opština sa svojim nadležnim službama. Dodjeljivane su prigodne nagrade, koje su se uručivale uz skromne svečanosti i čestitanja. To, svakako, u Gračanici nije moglo bez Sezahije Dervišefendića, iskusnog i prekaljenog stručnjaka, koji je svoje rekordere izuzetno volio i cijenio.

Kao odgovor na mnoge dileme oko budućeg privrednog razvoja Gračanice, tadašnji politički vrh općine opredijelio se za uključivanje postojećih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i prometa u republički sistem UPI, koji se upravo tih godina konsolidovao. Na principu takozvanog “zurovskog organizovanja” (po Zakonu o udruženom radu), 1976. godine, formiran je “Trgoproduct”, veća radna organizacija, koja je objedinjavala sve zemljišne resurse u društvenom sektoru na ovom prostoru (dvije zemljoradničke zadruge: u Gračanici i Bosanskom Petrovom Selu, “Ratar” i “Stočar”), zatim trgovačke kapacitete (“Bosna”), saobraćaj (“Transport”) i

■ GM - TUZLA. KENAN ABAZ, SARAJEVO

još neke djelatnosti kao što su bile “Štamparija” i “Tvornica papirne ambalaže.

Tada je pokrenuo više ambicioznih projekata na općini. Neki su bili samo vizija budućeg razvoja ovoga kraja, neki su kasnije postali stvarnost. U oblasti poljoprivrede počelo je okrupnjavanje posjeda u društvenom sektoru (razvoj “Ratara”), organizovanje sela i seljaka kroz takozvane osnovne organizacije kooperanata (OOK), projekat muznih krava, proizvodnja mesa i mlijeka. Kupljeno je 1.000 junica i već 1982. godine dostignuta proizvodnja od 3 miliona litara mlijeka i tov 2.000 junadi u turnusu. (“Stočar”, “Gračanka”).

Bio je jedan od kreatora i nosilaca te nove politike u poljoprivredi. Veliki investicioni ciklusi, kao temelj peradarske proizvodnje, koje je započeo i vodio Reuf Sokolović, kreirani su i realizovani upravo preko “Ratara”, na čijem je čelu bio Sezahija Dervišefendić.¹

1 Omer Hamzić, Razvoj proizvodnje pilećeg mesa na području gračaničke općine: prošlost, sadašnjost, budućnost, *Gračanički glasnik*, br. 13., Gračanica 2002., 20,21.

Postao je direktor OOUR-a "Ratar" 4. 7. 1977. godine u jeku provođenja reorganizacije poljoprivredne proizvodnje na općini tako da je došlo do objedinjavanja društvenog zemljišta u jednu cjelinu u okviru "Ratara". Po tom programu, udružile su se dvije preostale zemljoradničke zadruge "Bratstvo" u Gračanici i "Jedinstvo" u Bosanskom Petrovom Selu. Kako se sjeća Reuf Sokolović, koji mu je jedno vrijeme bio nadređeni, kao direktor Radne organizacije "Trgoproduct" u čijem sastavu je bio i "Ratar", čim mu je rečeno da će biti direktor "Ratara", počeo se znojiti. Pitao je mora li se to, nećkao se pošto nikad nije bio član Partije. Kad mu je rečeno da se to mora i da nije bitno je li član Partije – prihvatio je i ostao direktor "Ratara" do odlaska u mirovinu.

Pošto su se u okviru "Ratara" objedinile velike površine državnog obradivog zemljišta, "Ratar" je sa takvim kapitalom jedini mogao biti nosilac velike investicije razvoja peradarstva, po kojem će kasnije gračanička općina biti prepoznatljiva u BiH.

Nije lahko ukratko opisati šta je taj čovjek značio za poljoprivredu i selo sreza, a kasnije i općine Gračanica. Malo je reći entuzijasta, on je svom pozivu pripadao do fanatizma. Nisu ovo prejake riječi za našeg Sezija, kako smo ga zvali, družeći se sa njim na njivi, u šetnji, pred džami-

jom. Danas je teško razumjeti, to vrijeme općeg društvenog poleta i čvrstog vjerovanja u bolje sutra, koje "samo što nismo bili dohvatili". Tad se nije trčalo za novcem, već za nekim drugim vrijednostima koje danas nisu baš na cijeni.

Doživio je duboku starost, vjeran svom zanatu – poljoprivredi, zaljubljenik prirode – u javnosti, na poslu – uvijek gospodskog držanja i izgleda, s blagim osmijehom na licu, pedantno i pažljivo obučen, obrijan i skockan – kako na ulici i kancelariji, tako i u brazdi, na njivi, među radnicima, traktoristima... na svom motociklu. Najdraži odjevni predmet bio mu je šešir s kojim je nekada ulazio i u džamiju iako su mu mnogi to zamjerali. Posebno kada je došla SDA na vlast. Imao je osobine vjernika-Bošnjaka, bio je veliki simpatizer Kemala Atatürka, pa su ga u šali prozivali i kao "turkofila".

U privatnom životu nije ima sreće. Više puta se ženio. Iz prvog braka iza njega ostao je sin, agronom u Beogradu, dok mu je kćerka umrla mlada od najteže bolesti.

Bio je vjernik od kada zna za sebe – koji nikada nije džumu propustio. Zato su ga nervirali oni koji su se poslije 1990. godine u našima džamijama probijali u prve safove. Kao da nisu sve do tada džamiju zaobilazili u "širokom lukovima".

Nije trčao za položajima. Za karijerom. Nikada nije bio član partije. Vjerovao je u Boga i živio za poljoprivredu.